

Rövid közlemény

A BORÓKASZÚ [*PHLOEOSINUS AUBEI* (PERRIS, 1855)] TERJEDÉSE, GAZDANÖVÉNYKÖRE ÉS ÉLETMÓDJA

Reiderné Saly Klára¹ és Podlussány Attila²

¹Budapest Fővárosi Növényegészségügyi és Talajvédelmi Állomás, 1118 Budapest, Higany u. 2.

²Magyar Természettudományi Múzeum Állattára, 1088 Budapest, Baross u. 13.

A borókaszú *Phloeosinus aubei* (Perris, 1855) Dél-Európában, Közép-Európa déli részén, a Krímben, a Kaukázusban, a Kaszpi-tengeren túli vidékeken, Kis-Ázsiában fordul elő, valamint az Appenini-középhegységben, Val-lombroosiában (Firenze) 1000 m tengerszint feletti magasságig.

Hazánkban korábban nagyon ritkán fordult elő (Csopak, 1978; Budapest, 1992; Keszthely, 1993). Az utóbbi évek enyhébb, rövidebb telei és igen száraz, meleg nyarai kedvezően hatottak a borókaszú délről északra való terjedéséhez.

A faj kártételének több helyről való jelzése készítetett bennünket arra, hogy vizsgálatot végezzünk a főváros területén lévő parkokban, házikertekben és faiskolákban, ahol a Cupressaceae családdhoz tartozó fafajok fordulnak elő, pl. *Juniperus communis*, *Juniperus excelsa*, *Thuja orientalis*, *Thuja occidentalis*, *Cupressus sempervirens* stb.

Az elmúlt években Mahunka Sándor találta meg először a fajt Budapesten, Zuglói térségében. Az utóbbi egy-két évben (1992–1993) megtaláltuk a főváros több házikertjében.

A Phloeosinus aubei (Perris, 1855) szinonim nevei:

Hylesinus transcaspicus Semenov (1902)

Hylesinus bicolor ab. nigripes Reitter (1913)

Hylesinus hercegoviensis Eggers (1922)

Hylesinus schumensis Eggers (1922)

A bogár morfológiája

2,0–2,5 mm hosszú, zömök testű, barnásfekete színű. A csápok, a lábak és a szárnyfedők barnásvörösek. A szem elülső peremrészén enyhe bemetszés található. A lábfej 3. íze kétlebe-nyű, hossza a 2. ízével megegyező. A szárnyfedők 1. és 3. közterén a hím példányoknál a leívelés környékén egy sor fésűszerűen elrendeződött csúcsos szemölcs látható, amelyek messze a szárnyfedőcsúcs előtt végződnek.

Életmódja

Az anyajaratok leggyakrabban kétkarú hosszanti járatok, néha 3–4 „karúak” is lehetnek (ha két nőtény egyidejűleg fordul elő a fa belsejében). Monogám, az anyajaratok hossza 2–5 cm, legtöbbször 2–2,5 cm mélyen helyezkednek el. A létrajaratok szerteágazóak, zömök hosszanti irányba fut.

A bábok a fában találhatók. A jól repülő fiatal bogarak érési táplálkozásukat a kikelés helyétől nem messze, a Cupressus-fajok csúcsi hajtásain folytatják. Érési táplálékul mindig egy fiatal vagy egy jó vegetatív erőben lévő növényt választanak. Mivel az élő fát rágással megsértik, így másodlagos gombafer-tőzések (pl. *Coryneum cardinae* Wag., *Cli-tochybe mellea*) okozójává válnak. A gombafer-tőzések a növényt legyengítik, mely így alkalmassá válik a borókaszú peterakásához és kifejlődéséhez.

Tavasszal (március–április), amikor a napi középhőmérséklet eléri a 10–14 °C-ot az áttelelt felnőtt egyedek elhagyják téli szálláshelyüket. Az érési táplálkozás után a már másodlagos gombafertőzésre alkalmas bogarak az egészséges növényekre repülnek. A *P. aubei* imágók rajokban gyűlnek össze, és kisebb-nagyobb számú csoportokban helyezkednek el a növény olyan részein, amelyek a peterakásra alkalmasak. Kedvelik tehát a legyengült, de még nem elhalt növényeket. A peterakást megelőzően a legyengített növények hajtásainak hónaljába lyukat rágnek. Ha megtalálták az optimális helyet a peterakáshoz, a kifejlett egyedek olyan kémiai anyagot bocsátanak ki, ami sok más párt is odavonz, így azok az egész növényt előzönlík.

A keletkezett számos lyuk kiválásával a növény ozmotikus nyomását csökkentik. Ez még további peterakásra ad lehetőséget, ami a még erős növényeken is megtörténhet. A peterakás 1 hónapig is elhúzódhat. Tíz nappal a peterakás után kikelnek a lárvák, amelyek 6–7 hetes kor eléréséig táplálkoznak, majd bebábozódnak. Az újabb nemzedék augusztustól szeptemberig repül és az áttelelési táplálkozását október, november hónapokban végzi. A délebbeni fekvő vidékeken legalább két nemzedéke van. Rajzása április, május és június hónapokra tehető.

Hazai megfigyeléseink szerint 1992-ben május–júniusban repült nagy tömegben a *Cupressus*-fajok lombkoronája körül. A peterakás után a kivájt lyukak miatt a hajtások lelőgtak a törzsön, de nem estek le a földre, így a zöld részek elvesztették üdezöld színüket, sárgulni, majd fokozatosan barnulni kezdték. Közben a tojásokból kikeltek a lárvák és befúrták magukat a növény törzsébe. A következő évben sok kis lyuk borította a növényt. Ez a fertőzés pl. egy 2 m magas *Thuja* pusztulását okozta a XIX. kerületi Nagysándor József utca egyik házikertjében. További fertőzött területek – tudomásunk szerint – a III. ker. Petényi út környéke, XXII. ker. Hárosi öböl, valamint Budaörs, Rezeda utca.

Védekezésre diklórfosz hatóanyagú inszekticidet javasoltunk, lemosásszerű kezelésre, tapadást fokozó készítmény hozzáadásával, a tömeges imágórajzás, érési táplálkozás és tojásrakás idejére időzítve.

A védekezés hatékonynak bizonyult, 1993-ban a kezelt területen újabb fertőzés nem alakult ki.

Gazdasági jelentősége

Fiatal és idősebb életfák, ciprusok ágain fordul elő főként akkor, ha ezek a mézszínű gyűrűs tölcsergomba (*Clitocybe mellea*) fertőzése révén legyengültek. Fialat *Juniperus* és *Thuja* növényeken is károsít, erdészeti csemetekertekben. Fokozott jelentőségű kártevő az újonnan telepített, még sokkhatástól szenvedő növények esetében, parlagterületek erdősítésekor és erdősávok telepítésekor. A fiatal bogarak táplálkozásakor a vezérhajtás is károsodhat.

A főváros területén tovább folytatjuk vizsgálatainkat. Tanulmányozzuk a kártevő biológiáját a megváltozott időjárási viszonyaink között, a *Clitocybe mellea* gombafertőzés előfordulását, valamint a bogár és a gomba kapcsolatát.

Hazai megfigyeléseink szerint a *Thuja* kultúrában, a *Phloeosinus aubei*-vel fertőzött területen a szúcsapda szúfarkast (*Thanasimus formicarius*) fogott (1993. VIII., Bp., II., Petényi köz), amely közismerten szúvakkal táplálkozik. Ez reményt ad a biológiai védekezéshez.

IRODALOM

- Endródi S. (1959): Szúbogarak – *Scolytidae*. Fauna Hung. 9.
 Móczár L. (1969): Állathatározó. Tankönyvkiadó, Budapest.
 Schedl, L. (1981): *Scolytidae*. Die Käfer Mitteleuropas. Goecke et Evers Verlag, Krefeld. Vo. 10, p. 62.
 Zocchi, R. (1956): Insetti del cipressio I. Il gen. *Phloeosinus* Chap. (*Coleoptera*, *Scolytidae*) in Italia. Redia, 16: 160–166.

Érkezett: 1993. október 6.